

Interventie

BoekStart/BoekenPret

Erkenning

Erkend door:

Deelcommissie Ontwikkelingsstimulering, onderwijs-gerelateerd aanbod en jeugdwelzijn

Datum: 9 maart 2017

Oordeel: Goed onderbouwd

De referentie naar dit document is: Ingrid Bon en Marijke Bos (augustus 2016).
Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving Boekstart/Boekenpret Utrecht:
Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Beschrijving interventie	6
2. <i>Onderbouwing</i>	17
3. <i>Uitvoering</i>	24
4. <i>Onderzoek naar praktijkervaringen</i>	27
5. <i>Onderzoek naar de effectiviteit</i>	28
6. <i>Aangehaalde literatuur</i>	30

Samenvatting

Doelgroep

BoekStart/BoekenPret bestaat uit een algemeen programma (BoekStart) en een bijbehorende verdieping (BoekenPret). BoekStart is bestemd voor alle kinderen van 0 tot 6 jaar en hun primaire opvoeders. BoekenPret biedt aanvullende ondersteuning aan een deel van deze groep, namelijk aan laaggeletterde en daardoor vaak ook laaggeschoolde gezinnen waar weinig aandacht is voor (voor)lezen.

Doel

BoekStart/BoekenPret vergroot het leesplezier van kinderen en geeft ouders en professionals handvatten om voorlezen een vaste plek (routine) te geven in gezin, kinderopvanginstelling en school (groep 1 en 2). Hiermee wordt de leesomgeving verrijkt en de taalvaardigheid van jonge kinderen vergroot ter preventie van laaggeletterdheid. Het streven is om kinderen die als baby starten in het programma, tussen 0 en 6 jaar 500 voorleesuren te laten opdoen.

Aanpak

BoekStart/BoekenPret is een 6 jaar durend leesbevorderingsprogramma met een generieke aanpak voor alle kinderen (BoekStart) en een intensievere aanpak (BoekenPret) voor gezinnen waar geen voorleescultuur is.

Alle ouders van pasgeboren baby's ontvangen een brief met een waardebon van de gemeente of het consultatiebureau, waarmee zij bij de Bibliotheek een koffertje met twee babyboekjes kunnen ophalen. Ouders die dit 'BoekStartkoffertje' ophalen, maken hun kind daarmee direct lid van de Bibliotheek. De doelgroepouders van BoekenPret worden daarnaast door het consultatiebureau gevraagd om deel te nemen aan een intensiever leesbevorderingstraject. In het intensievere traject worden gezinnen begeleid in het opbouwen van voorleesroutines. Zij krijgen een gezinscontactpersoon toegewezen die hen thuis kan begeleiden. Daarnaast worden oudercursussen en ouder-kindbijeenkomsten georganiseerd en ontvangen ouders (extra) voorleesmaterialen.

Ook binnen de kinderopvang wordt gewerkt aan het optimaliseren van het voorleesklimaat (onder de titel 'BoekStart in de kinderopvang'). Dit gebeurt onder andere door het scholen van pedagogisch medewerkers, het verzorgen van een boekencollectie en een aantrekkelijke leesplek, het sterker betrekken van ouders bij het voorlezen en het opstellen van een formeel voorleesbeleid. De doelgroepgezinnen van BoekenPret krijgen van het kindcentra extra begeleiding op de groep en thuis.

Materiaal

De achtergronden, het beleid en de aanpak van BoekStart/BoekenPret staan beschreven in de publicaties *BoekStart*, *BoekStart in de kinderopvang* en *BoekStart-BoekenPret* (Kunst van Lezen 2011; 2013; 2015).

Voor professionals zijn er handleidingen, cursussen, dvd's, brochures en het basisboek *Boekenpret*. Voor de ouders zijn er diverse materialen voor thuis beschikbaar, zoals Speelontdekboeken, (voorlees)boekjes en tippenboekjes in het Nederlands, Turks en

Marokkaans-Arabisch. Op www.BoekStart.nl is ondersteunend materiaal voor ouders te vinden zoals voorleestips, boekentips en boekideeën.

Onderbouwing

Nederland kent anderhalf miljoen laaggeletterde volwassenen. Zij hebben vrijwel geen lees- dan wel voorleescultuur waardoor de ontwikkelingskansen en taalvaardigheid van hun kinderen achterblijven bij die van kinderen aan wie wel wordt voorgelezen (van den Berg, 2015). Door ondersteuning te bieden bij het voorleesproces in zowel gezinnen als in de kinderopvang en op school, wordt de kans groter dat leesroutines ontstaan, ouders/professionals en kinderen plezier beleven aan voorlezen, woordenschatuitbreiding plaatsvindt, leesvaardigheid groeit, onderwijskansen toenemen en de interactie tussen ouder/professional en kind verbetert.

Onderzoek

Wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van BoekStart (van den Berg, 2015) laat zien dat baby's die door toedoen van het programma vroeg zijn voorgelezen, een betere taalvaardigheid hebben dan baby's in een controlegroep. Ouders die met behulp van BoekStart vaker voorlezen als hun baby 8 maanden oud is, hebben kinderen die later hoger scoren op taal. Al na 15 maanden zijn de effecten van meer voorlezen zichtbaar. Op de langere termijn (na 22 maanden) worden effecten van een vroege start sterker. Uit dit zelfde onderzoek blijkt dat lager opgeleide ouders minder gebruikmaken van BoekStart. Juist voor deze ouders is een intensievere aanpak gewenst.

In onderzoeken naar BoekenPret zijn positieve effecten gevonden op onder andere de materiële leesomgeving van de gezinnen, het interactief voorlezen (Bos, 2002) en het voorleesgedrag van ouders (Osinga en Lub, 1997). Het meest recente onderzoek (Kasperkovitz, 2015) naar VVE-programma's laat duidelijk het effect zien van BoekenPret.

1. Beschrijving interventie

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

BoekStart/BoekenPret bestaat uit een algemeen programma (BoekStart) en een bijbehorende verdieping (BoekenPret). BoekStart is bestemd voor alle kinderen van 0 tot 6 jaar en hun primaire opvoeders. BoekenPret biedt aanvullende ondersteuning aan een deel van deze groep, namelijk aan laaggeletterde en daardoor vaak ook laaggeschoolde gezinnen (zowel autochtone als allochtone) waar weinig aandacht is voor (voor)lezen.

Intermediaire doelgroep

Naast de kinderen en hun ouders richt BoekStart/BoekenPret zich op beroepskrachten verbonden aan diverse instellingen zoals de kinderopvang (kinderdagverblijven, voorscholen en peuterspeelzalen), consultatiebureaus, Bibliotheken en basisscholen. Deze beroepskrachten leveren een belangrijke bijdrage aan het programma zowel door hun directe leesbevorderingsactiviteiten met de kinderen als in hun functie als intermediair bij de bevordering van de leescultuur binnen de gezinnen.

Selectie van doelgroepouders

Alle gezinnen in Nederland met een pasgeboren baby van 3 maanden ontvangen een waardebon om het BoekStartkoffertje in de Bibliotheek op te halen. Een groot deel (ca. 40%) haalt dat daadwerkelijk op. Bij het 7 maanden bezoek op het consultatiebureau wordt gevraagd of het BoekStartkoffertje is opgehaald en er wordt geïnformeerd naar de ervaringen met het BoekStartkoffertje en of wordt deelgenomen aan de ouder-kindbijeenkomsten in de Bibliotheek. BoekStart is een concrete aanleiding om ouders te bevragen over voorlezen. Gebleken is dat juist laaggeletterde ouders in mindere mate het koffertje ophalen of naar de Bibliotheek gaan. Deze ouders hebben zelf moeite met de Nederlandse taal (analfabetisme, laaggeletterdheid, Nederlands als tweede taal) en met voorlezen.

De intensieve, verdiepende aanpak start via het consultatiebureau om deze doelgroepgezinnen te ondersteunen. Een potentieel doelgroepgezin wordt gestimuleerd tot deelname.

Indicaties:

- tijdens de contacturen op en via het consultatiebureau is te constateren dat de ouder slecht Nederlands spreekt
- geen boeken of tijdschriften in huis (waar te nemen tijdens thuisbezoek)

- taalontwikkelingsproblemen bij oudere broertjes en/of zusjes. Dit wordt geconstateerd vanuit de contacten die het consultatiebureau heeft met de gezinnen, via kinderopvang en/of basisonderwijs waar de kleuter-entree-toets gebruikt wordt
- het gezin heeft kinderen tussen 0 en 6 jaar
- kinderen hebben moeite met de Nederlandse taal
- ouders vinden voorlezen moeilijk
- er is sprake van analfabetisme of laaggeletterdheid

Binnen de kinderopvangcentra en de onderbouw basisschool doen alle gezinnen met peuters en kleuters (zowel de ouders als de kinderen) mee aan BoekStart/ BoekenPret. Binnen de groepen wordt geen onderscheid gemaakt om kinderen niet in een kwetsbare uitzonderingspositie te brengen. De geïndiceerde kinderen worden wel strakker gevolgd. Dit vindt bijvoorbeeld plaats bij het ruilen van de boekjes die thuis voorgelezen zijn. Kinderen geven aan of dit wel of niet gedaan is. Dit wordt door de pedagogisch medewerker of leerkracht met de ouders besproken tijdens een 10-minutengesprek.

1.2 Doel

Hoofddoel

Kinderen ontvangen tussen 0 en 6 jaar van hun ouders en professionals 500 voorleesuren (bij maximale deelname) met als resultaat een positieve leesmotivatie en verbeterde taalvaardigheid

Subdoelen

Ouderdoelen:

Ouderdoelen van het generieke gedeelte van het programma (BoekStart):

- hun baby's zijn lid van de Bibliotheek
- ouders maken voor hun baby's, peuters en kleuters gebruik van de collectie
- ouder en kind bezoeken ouder-kindbijeenkomsten
- ouders zijn zich bewust van het belang van (voor)lezen (voorleesroutines)

Naast bovenstaande doelen zijn er voor het verdiepende gedeelte (BoekenPret) specifiekere doelen geformuleerd:

- de materiële leesomgeving is verbeterd met meer boeken thuis. Ouders ontvangen voorleesmateriaal en worden gewezen op vindplaatsen van boeken.
- het leesgedrag van de ouders is positief beïnvloed
- ouders lezen dagelijks ten minste vijftien minuten voor (dit loopt op van vijf minuten bij een baby naar vijftien minuten bij een kleuter)
- ouders werken in de peuter-en kleuterperiode thuis met Speelontdekboeken
- ouders bezoeken Kijkmomenten

- ouders ervaren meer plezier in het voorlezen en krijgen meer vertrouwen in hun voorleeskwaliteiten
- de kwaliteit van de voorleesinteracties tussen ouder en kind is verbeterd
- de interactie tussen ouder en kind is verbeterd doordat ouders voorleesroutines toepassen en de vijf stappen van interactief voorlezen weten te gebruiken

Specifieke kinddoelen:

BoekenPretbaby's (0- 2 jaar) zijn na twee jaar in staat om:

- zelf een boek vast te houden en erin te bladeren, maar ook samen met ouders of beroepskracht in een boek te bladeren;
- met aandacht te kijken naar een aantal aangewezen plaatjes in een boek;
- verbaal en non-verbaal te reageren op het voorlezen van ouders of beroepskrachten door na te praten, mee te wijzen.

BoekenPretpeuters (2-4 jaar) zijn na twee jaar in staat om:

- vanuit geroutinaliseerde voorleessituaties kenbaar te maken voorgelezen te willen worden;
- met hulp een boekje te kiezen uit een overzichtelijke collectie;
- na een oriëntatie op een boek gedurende een langere periode verschillende verhaallijnen te volgen;
- een handeling in een boek te verwoorden en erop te reageren;
- op een bladzijde met veel plaatjes details te onderscheiden;
- na herhaald voorlezen gedurende een korte periode een verhaal in vaste vorm (boekentaal) te volgen;
- een afgebeelde situatie te betrekken op de eigen leefwereld en daarop te reageren;
- non-verbaal of verbaal aan te geven of het een boek/verhaalfiguur leuk vindt.

BoekenPretkleuters (4-6 jaar) zijn na twee jaar in staat om:

- vanuit geroutinaliseerde voorleessituaties kenbaar te maken voorgelezen te willen worden;
- zelfstandig een boekje te kiezen uit een overzichtelijke collectie met gebruik van verschillende keuzetechnieken;
- na een oriëntatie op een boek gedurende een langere periode verschillende verhaallijnen te volgen;
- een verhaallijn in een boek te verwoorden en erop te reageren;
- na herhaald voorlezen een deel van een verhaal in boekentaal 'voor te lezen' aan een ander;
- een afgebeelde situatie te betrekken op de eigen leefwereld en daarop te reageren, maar ook de afgebeelde situatie te zien als iets dat in een boek gebeurt en niet in de werkelijkheid;
- verbaal een waardering te geven aan een boek;
- op diverse manieren (spel, drama) een voorgelezen verhaal zelf te verbeelden.

Specifieke doelen voor pedagogisch medewerkers in de kinderopvang en leerkrachten in het basisonderwijs:

Generieke doelen:

- tenminste één pedagogisch medewerker per kindcentra is getraind tot voorleescoördinator; alle pedagogisch medewerkers hebben een training *Interactief voorlezen* gevolgd
- tenminste één leerkracht per school is getraind tot leescoördinator (cursus *Open Boek*, zie register Leraar); alle leerkrachten hebben een training *Interactief voorlezen* gevolgd
- de kindcentra en de school hebben een aantrekkelijke leesplek met een geschikte collectie boekjes
- door middel van het (voor)leesplan heeft voorlezen een vaste plek in de kinderopvang en kleutergroepen; leesbevorderende activiteiten zijn in een jaarplan vastgelegd.
- er wordt deelgenomen aan een leesbevorderingsnetwerk

Verdiepende doelen:

- pedagogisch medewerkers en leerkrachten lezen voor volgens de vijf stappen van Taallijn VVE; er is een actief ouderbetrokkenheidsbeleid; er wordt 1-3 maal per jaar met een centraal prentenboek en bijbehorende Speelontdekboeken Groep en Thuis gewerkt
- het bevorderen van voorleesroutines thuis in het gezin met de Speelontdekboeken en centraal prentenboek
- pedagogisch medewerkers en leerkrachten zijn getraind in het werken met de BoekStart/BoekenPret materialen zoals het centraal prentenboek en bijbehorend Speelontdekboek
- pedagogisch medewerkers en leerkrachten zijn getraind in het specifiek ondersteunen van kinderen en hun ouders die extra aandacht nodig hebben
- pedagogisch medewerkers en leerkrachten laten voorbeeldvoorleesgedrag zien tijdens Kijkmomenten waarvoor ouders die dit nodig hebben, worden uitgenodigd.

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

BoekStart/BoekenPret bestaat uit een algemeen programma (BoekStart) en een bijbehorende verdieping (BoekenPret). Het algemene gedeelte en de verdieping versterken elkaar en worden geïntegreerd uitgevoerd. De duur van het totale BoekStart/BoekenPretprogramma is 6 jaar, van baby tot de kleuter naar groep 3 gaat. Met **BoekStart** worden alle ouders van baby's geïnformeerd over het plezier en het belang van vroeg beginnen met voorlezen. Ouders kunnen het BoekStartkoffertje met twee boekjes ophalen in de Bibliotheek. In de Bibliotheek is een speciale BoekStarthoek ingericht met babyboekjes. Baby's worden gratis lid gemaakt van de Bibliotheek en kunnen boekjes lenen. BoekStart biedt ouders voorleestips en boekentips, en in de Bibliotheek worden ouder- en kindactiviteiten georganiseerd. Het doel is om ouders van baby's intensief met boeken en het lezen daarvan in aanraking te brengen door ze te binden aan de plaatselijke Bibliotheek. '**BoekStart in de kinderopvang**' werkt daarnaast aan het verbeteren van het voorleesklimaat in kinderdagverblijven,

peuterspeelzalen en voorscholen vanuit de Bibliotheek en richt zich op kinderen van 0-4 jaar. Binnen BoekStart in de kinderopvang staan zes elementen centraal: een aantrekkelijke leesplek, samenstellen van een geschikte basiscollectie, deskundigheidsbevordering van pedagogisch medewerkers (training interactief voorlezen en de training voorleescoördinator) en het betrekken van ouders door het organiseren van activiteiten waar ouders ook aan deelnemen. Dit alles wordt in samenwerking met de Bibliotheek uitgevoerd. De verdieping op BoekStart (en BoekStart in de kinderopvang), het **BoekenPret** gedeelte ondersteunt ouders en kinderen tot en met de kleuterklassen.

Laaggeletterde en daardoor vaak ook laaggeschoolde gezinnen waar weinig aandacht is voor (voor)lezen, voelen zich niet direct aangesproken om op de uitnodiging van BoekStart in te gaan. Een intensievere ondersteuning is nodig om een voorleesroutine op te starten en naar de Bibliotheek te komen. De intensievere aanpak BoekenPret wordt vanaf de baby,- peuterleeftijd uitgevoerd, zowel thuis als op het consultatiebureau, in de kinderopvang en op school (groep 1 en 2). Boekenpret kiest voor een combinatie van een gezins- en centragerichte benadering. De start vindt plaats in de centra. Ouders worden door de jeugdverpleegkundige, pedagogisch medewerkers en de leerkrachten betrokken en ondersteund om leesbevorderingsactiviteiten thuis te doen. Bij sommige ouders zal een lichte vorm van begeleiding genoeg zijn, andere ouders hebben individuele begeleiding nodig om een voorleesroutine op te starten. Het centrum dient als vangnet als het voorlezen thuis niet goed wil lukken. Ouders van kinderen die niet naar een kindcentrum gaan kunnen wel naar de ouder/kind bijeenkomsten in de Bibliotheek blijven komen.

BoekenPret in de babyperiode

Het consultatiebureau signaleert aan de hand van de selectie-indicaties doelgroepouders en vraagt ze om deel te nemen aan het intensieve programma BoekenPret. Samen met een gezinscontactpersoon (vrijwilliger, medewerker consultatiebureau, medewerker welzijnswerk o.i.d.) wordt een gezin begeleid in het opbouwen van voorleesroutines. Gezinscontact vindt één keer per maand plaats, (liefst) tijdens de ouder-kindbijeenkomsten maar ook in individuele sessies in het gezin thuis. Ouders zien voorbeeldgedrag van de gezinscontactpersoon waarna zij het zelf nadoen. De gezinsbegeleider maakt gebruik van observatieformulieren, op basis waarvan deze de ouders feedback geeft over hun voorleesgedrag; de formulieren zijn overigens niet door de ouder zelf in te zien. De interactie tussen ouder en kind is een speciaal aandachtspunt in de observatieformulieren. Ter ondersteuning van het voorleesproces worden de Tippenboekjes gebruikt. Specifieke uitleg wordt gegeven aangaande het voorleesproces zelf. Het kind geeft zelf aan hoe lang het geconcentreerd kan blijven. Ouders leren in de oudercursus dat niet het hele boek van voor naar achter doorgenomen hoeft te worden. Aansluiting zoeken bij de behoefte en nieuwsgierigheid van het kind is essentieel, ook al betekent dit soms dat er slechts drie minuten met een boekje gewerkt wordt. Belangrijke inzichten zoals het volgen van je kind, ingaan op zijn/haar initiatieven en sensitief reageren op je kind worden overgebracht. Ouders worden ondersteund bij Bibliotheekbezoek en het kiezen van boekjes voor hun kind.

BoekenPret in de peuter- en kleuterperiode

De activiteiten worden in eerste instantie ontplooid in de centra waar de meeste peuters en kleuters komen, namelijk in de kinderopvang en op school (kleutergroepen). Van daaruit worden de ouders erbij betrokken. Doelgroepouders worden gestimuleerd om hun

kind naar de peuterspeelzaal of voorschool te brengen. Voor kinderen die thuis blijven zijn er nog andere plekken waar ouders ondersteuning kunnen krijgen bijvoorbeeld via de spelinloop, buurthuis, imam en Bibliotheek. In samenwerking met de lokale partners wordt goed gekeken hoe ouders het beste betrokken en bereikt kunnen worden.

Op de centra wordt dagelijks voorgelezen en is er een goede collectie (peutermaterialen in de centra en kleutermaterialen in de kleutergroepen) aanwezig waar kinderen zelfstandig gebruik van kunnen maken. Deze collectie wordt frontaal geplaatst en staat op grijphoogte van de kinderen. Voor groepsgebruik is meestal ook een collectie aanwezig waar de pedagogisch medewerkers en leerkrachten uit kunnen putten, deze staat vaak buiten bereik van de kinderen.

Pedagogisch medewerkers en leerkrachten worden gestimuleerd, net als de ouders, om op vaste momenten voor te lezen, zowel in de grote groep als in kleine groepjes. Deze afwisseling heeft vooral positief effect op de taalstimulering van de kinderen. Pedagogisch medewerkers en leerkrachten nodigen vooral kinderen die wat achterblijven uit om actief bij het voorleesproces betrokken te worden door hen vragen te stellen.

De prentenboeken (op peuter en op kleuterniveau) die aangeboden worden aan de kinderen bekijken beter als er rondom het boek en thema activiteiten worden aangeboden. Ter ondersteuning van de pedagogisch medewerkers en leerkrachten is er een Speelontdekboek Groep en ter ondersteuning van de ouders is er een Speelontdekboek Thuis ontwikkeld. Professionals en ouders krijgen op deze manier tips en suggesties om, respectievelijk, met de groep of hun individuele kind met een prentenboek en thema bezig te zijn. Enkele werkbladen helpen om de thematiek goed te verwerken. Met de stappen 'Voorlezen, Praten, Doen' worden zowel de passieve als actieve taalontwikkeling gestimuleerd.

Alle kinderen en hun ouders werken met deze materialen thuis. Specifiek vragen pedagogisch medewerkers en leerkrachten of ouders de verhaallijn hebben begrepen. Ook dienen zij extra na te vragen aan de kinderen of zij thuis zijn voorgelezen. Deze onderdelen bouwen aan een bewuste relatie met ouders zonder voorleesstrategie. Als het kan worden deze gezinnen ook voorgedragen aan de VoorleesExpress. Zij werken dan ook met de Speelontdekboeken.

Locatie en uitvoerders

Betrokken partijen en organisaties zijn gemeente, consultatiebureau, thuiszorg, kindcentra, groep 1 en 2 van de basisschool en de Bibliotheek.

Uitvoering vindt zowel in de kindcentra (consultatiebureau, speelzalen en kinderopvang), kleutergroepen basisonderwijs, Bibliotheken als in de thuissituatie plaats. De uitvoerders zijn pedagogisch medewerkers en leerkrachten.

<http://www.boekstartpro.nl/locaties/7040/>

Inhoud van de interventie

Ouders van een kindje van 3 maanden ontvangen een brief van de gemeente of het consultatiebureau, samen met een waardebon. Daarmee gaan zij naar de Bibliotheek, laten hun kindje inschrijven als lid en ontvangen een koffertje met twee babyboekjes, waarvan soms een met een bijpassende cd met liedjes, versjes en bakkerrijmpjes.

De Bibliotheek nodigt ouders uit op zogenaamde ouder-kind bijeenkomsten waar een deskundige medewerker (getraind op het werken met onder meer laaggeletterde ouders vanuit het BoekStart/BoekenPret programma) wisselende thema's behandelt (slapen gaan, eten, wat vinden ouders lastig als het gaat om inzetten van voorleesroutines, welke tips zijn er) en vooral ook de nieuwste babyboekjes toont zodat ouders enthousiast raken en blijven voorlezen met baby's en heel jonge kinderen. Aan laaggeletterde ouders wordt uitgelegd en voorgedaan hoe je zelf bij plaatjes een verhaaltje kunt maken en met je kind kunt praten. Voor thuis is er de kwartaaluitgave *BoekStart voor jou!* met boeken- en voorleestips.

Op het consultatiebureau zijn materialen van Boekstart/BoekenPret terug te vinden zodat de samenwerking tussen de betrokken instanties daadwerkelijk zichtbaar is.

Ouders van baby's die (deels) op een kinderdagverblijf opgevangen worden vinden in het kindcentrum de materialen terug zoals posters, folders, koffertje en speciale babyboekjes.

De doelgroepouders worden tijdens het 7 maandengesprek op het consultatiebureau gevraagd naar hun ervaringen met het koffertje. Indien dit niet is opgehaald worden ze aangespoord om dat alsnog te doen. Zodra kinderen ingeschreven zijn, zijn in de meeste gevallen de mail-contactgegevens van de ouders bekend en kunnen zij direct gestimuleerd worden tot deelname aan ouder-kindbijeenkomsten. Daarnaast ontvangen ouders (voorlees- en boeken) tips via het social media-kanaal van BoekStart/BoekenPret.

Jonge kinderen groeien op in verschillende situaties. Vaak zijn ze thuis maar vaak ook spelen ze in een speelzaal of worden ze opgevangen in een kinderdagverblijf. In alle drie de situaties is aandacht voor (voor)lezen en boeken.

In de kinderopvanginstellingen en (de kleutergroepen van) het basisonderwijs zijn in nauwe samenwerking met de Bibliotheek geregeld:

- Adequate collectie ten behoeve van het vrij lezen en voorlezen op de instelling
- Geschoold personeel (training *Interactief Voorlezen, Voorleescoördinator, Leescoördinator*), dat bekend is met de opzet van de Speelontdekboeken Groep en Thuis
- BoekStart-/BoekenPretactiviteiten worden vastgelegd in het (Voor)leesplan (wordt geschreven tijdens de cursus (Voor)leescoördinator)
- Jaarplan met activiteiten (het jaarplan is onderdeel van (Voor)leesplan). Voorbeeld van activiteiten is het werken met een centraal prentenboek en met het Speelontdekboek Groep en Thuis
- Het Speelontdekboek Thuis is specifiek voor laaggeletterde ouders ontwikkeld en ter beoordeling aan de ervaringsdeskundigen uit deze doelgroep voorgelegd en goedgekeurd. Pedagogisch medewerkers en leerkrachten worden gestimuleerd, net als de ouders, om op vaste momenten voor te lezen, zowel in de grote groep

als in kleine groepjes. Deze afwisseling heeft vooral positief effect op de taalstimulering van de kinderen. De prentenboeken die aangeboden worden aan de kinderen bekijken beter als er rondom het boek en thema activiteiten worden aangeboden. Ter ondersteuning van de pedagogisch medewerkers en leerkrachten is er een Speelontdekboek Groep. Professionals en ouders krijgen op deze manier tips en suggesties om, respectievelijk, met de groep of hun individuele kind met een prentenboek en thema bezig te zijn. Enkele werkbladen helpen om de thematiek goed te verwerken. Met de stappen 'Voorlezen, Praten, Doen' worden zowel de passieve als actieve taalontwikkeling gestimuleerd.

Gebruikte methodieken voor ouders.

In centrum, school, Bibliotheek en thuis:

- Uitreiking koffertje; ouder krijgt uitleg over materialen voor de allerjongsten en over het belang van voorlezen.
- Voorbeeldgedrag; zowel tijdens groepsbijeenkomsten als in individuele setting thuis laat de professional zien hoe bij het gedrag van een kind aangesloten kan worden. Als het kind bijvoorbeeld in een prentenboek een plaatje van een dier aanwijst, kan de volwassene benoemen wat het plaatje voorstelt en bijvoorbeeld vragen welk geluid dat dier maakt. Tijdens de huisbezoeken is deze uitleg intensiever, waarna de ouder het geleerde gedrag laat zien en de professional op een positieve manier feedback geeft op basis van evaluatieformulieren. Ouders zien deze evaluatieformulieren niet zelf. Het Tippenboekje dat tijdens huisbezoeken wordt uitgereikt is een naslagboekje met duidelijke tips ter ondersteuning van het voorbeeldgedrag (denk aan: zoek een rustig plekje, bekijk het boek eerst zelf, laat je kind eenvoudige vragen beantwoorden).
- Voorleesfragmenten met kijkvragen bespreken met ouders tijdens groepsbijeenkomsten of tijdens huisbezoeken; de voorleesmomenten met kinderen in de leeftijd van 0-6 jaar uit o.a. migranten,-en laagopgeleide gezinnen laten geen ideale interactieve voorleesmomenten zien, maar vooral dilemma's en niet-ideale momenten, die iedere voorlezer tegen kan komen. Onderwerpen zoals het volgen van je kind, ingaan op zijn/haar initiatieven, sensitief reageren op je kind, meertaligheid en leeshouding komen aan bod. Ouders gaan aan de hand van de kijkvragen met elkaar of met de gezinscontactpersoon hierover in gesprek.
- Kijkmoment; ouders kijken mee tijdens het voorlezen op het kindcentrum/de school en worden uitgenodigd om hier aan deel te nemen. Vaak maakt de leidster of leerkracht de keuze om eerst met de doelgroepouders aan de slag te gaan en pas in tweede instantie met andere ouders. Leidster/leerkracht bespreekt de ervaringen tijdens tien-minutengesprek.
- Oudercursus: *Als voorlezen moeite kost* (tips en trucs om a.d.h.v. de tekeningen in het boek met een kind samen het verhaal te vertellen); deze lessenserie wordt uitgevoerd in volwassenenonderwijs en richt zich dus specifiek op de doelgroepouders.
- Speelontdekboek thuis; leidster op kindcentrum of leerkracht op school leest met de hele groep een prentenboek voor. Dit centrale prentenboek (evenveel exemplaren aanwezig als kinderen in de groep) gaat met elk kind naar huis om thuis wederom voorgelezen te worden. Een Speelontdekboek geeft concrete handreikingen en tips aan ouders op het terrein van voorlezen. De 5 stappen van Taallijn VVE zijn voor ouders verwerkt in de opzet van een speelontdekboek:

Voorlezen, Praten, Doen. Werkbladen (puzzel maken, kleurplaat, doolhof en andere vormen) helpen de ouders om de thematiek te verwerken met hun kind. Specifieke hulp wordt aangeboden door leidsters en leerkrachten aan doelgroepouders.

- Leidster/leerkracht leest Centraal Prentenboek ook aan ouders voor zodat de verhaallijn bekend is en ook analfabete ouders samen met hun kind het boek en illustraties kunnen bekijken en er over kunnen praten. Doelgroepouders worden specifiek uitgenodigd en aangemoedigd om hierbij aanwezig te zijn.
- Observatieformulier ouders 0-6 kan ingezet worden. Ouders zien het formulier niet zelf in. Wel worden de observaties op een positieve manier besproken. Een ouder die het kind geen ruimte biedt om een vraag te stellen is afwijzend maar dit wordt besproken als: 'Vond je het lastig dat... je onderbrak? Wat kan jou helpen om hier makkelijker mee om te gaan?' Leerkrachten en pedagogisch medewerkers worden hierin getraind.

Methodieken op kindcentra en kleutergroepen:

- Aantrekkelijke en gevarieerde collectie boeken
- Bij inzet van BoekStart/BoekenPret wordt wekelijks een boekje uitgeleend dat kinderen zelf uitzoeken zodat het thuis voorgelezen en/of bekeken kan worden
- Aantrekkelijke leesomgeving (zitplek, boekjes frontaal geplaatst op kindhoogte)
- Kindcentrum/school heeft een (Voor)leesplan waarin visie en doelstelling worden vastgelegd met onder andere aandacht voor het betrekken van ouders en het evalueren van de leesbevorderingsactiviteiten.
- In kindcentrum/school wordt dagelijks (interactief) voorgelezen; zowel aan voltallige groep als aan kleine groepjes
- Driemaal per jaar wordt een centraal prentenboek voorgelezen. Speelontdekboek Groep helpt leidster/leerkracht bij techniek van voorlezen en bespreken van het thema. Vooral laagtaalvaardige kinderen hebben hier baat bij. In de speelontdekboeken worden de vijf stappen (voorbereiding, introductie, voorlezen en vertellen, ingaan op het verhaal, doorgaan op het thema) duidelijk uiteengezet
- Leidster/leerkracht zijn geschoold en gecertificeerd in interactief voorlezen
- Per locatie kindcentrum is een gecertificeerde (voor)leescoördinator aanwezig; op school is er de leesconsulent.
- Kindcentra/school zit in een leesbevorderingsnetwerk met in ieder geval de Bibliotheek.
- Leidsters/leerkrachten betrekken de ouders bij de voorleesactiviteiten op het kindcentrum/de school en stimuleren het voorlezen thuis. De laagtaalvaardige ouders worden specifiek benaderd, uitgenodigd en ondersteund. Ouders van kinderen die niet op een kindcentrum zitten worden gestimuleerd om bij de ouder-kindbijeenkomsten van de Bibliotheek aan te sluiten. Het consultatiebureau stimuleert dit eveneens.

1.4 *Ontwikkelgeschiedenis*

Betrokkenheid doelgroep

BoekStart is als onderdeel van Kunst van Lezen ontwikkeld door Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (nu Koninklijke Bibliotheek) in nauwe samenwerking met de Provinciale Service Organisaties (nu Provinciale Ondersteunings Instellingen) en partners als consultatiebureau en kinderopvang.

Voor de implementatie van BoekStart in de kinderopvang zijn 16 kinderopvanglocaties bevraagd door middel van focusgroepen en vragenlijsten. In dit onderzoek is in beeld gebracht hoe de samenwerking tussen kinderopvang en Bibliotheek verloopt en wat de wensen en behoefte zijn op het gebied van leesbevordering.

De pilotmonitor BoekStart in de Kinderopvang (uitgevoerd in 2014) vormde vanaf 2015 de basis voor de Monitor BoekStart in de kinderopvang naar voorbeeld van de Monitor de Bibliotheek *op school* (de andere programmalijn van Kunst van Lezen). Deze monitor heeft als voornaamste doel de voorleesomgeving en het gedrag van de pedagogisch medewerker rondom leesbevordering in beeld te brengen. Daarnaast levert de monitor informatie over beleid en organisatie in de kinderopvangorganisatie rondom BoekStart. De monitor voedt de dialoog tussen de kinderopvangorganisatie en de Bibliotheek met het oog op versterking van de samenwerking.

BoekenPret is vanaf 1991 met subsidie van Stichting Lezen opgezet door Sardes in samenwerking met medewerkers van consultatiebureaus, Bibliotheken, kinderopvang en kleuterleidsters.

In 2014 is besloten om BoekStart en BoekenPret te integreren. Beide programma's hebben veel raakvlakken en kunnen elkaar versterken. De provinciale BoekStart/BoekenPretcoördinatoren hebben regelmatig contact met de achterban: Bibliotheekmedewerkers, leidsters en leerkrachten. De aanpassing van het Speelontdekboek thuis is met de doelgroep doorgesproken en goed bevonden.

Buitenlandse interventie

BoekStart is ontstaan naar voorbeeld van het landelijke programma Bookstart in Groot-Brittannië. Daar krijgen ouders drie keer een boekenpakket, voordat hun kind naar school gaat. Onderzoek naar dit programma laat zien dat Bookstart-kinderen met een voorsprong aan het lees- en taalonderwijs beginnen (Wade & Moore, 2000). BoekenPret was weer een voorloper op Bookstart.

1.5 *Vergelijkbare interventies*

In Nederland uitgevoerd

VoorleesExpress (opgenomen in Databank effectieve interventies).

Overeenkomsten en verschillen

BoekStart/BoekenPret en VoorleesExpress richten zich beide op het stimuleren van het voorleesklimaat in gezinnen. VoorleesExpress laat gedurende twintig sessies in een half jaar tijd een voorlezer in het gezin voorlezen terwijl BoekStart/BoekenPret een lang, zes jaar durend, traject kent.

De VoorleesExpress is een gezinsgericht programma terwijl BoekStart/BoekenPret een gecombineerd programma is (gezin- en centrumgericht). Bij BoekStart/BoekenPret gaat het niet alleen om de gezinnen, maar om de betrokkenheid van de hen omringende professionals, kinderopvang en school. BoekStart/BoekenPret wordt jaarlijks intensief gemonitord, de VoorleesExpress in mindere mate.

Toegevoegde waarde

De lange doorgaande lijn, zes jaar, kent een stevige structuur. Er is een doorgaande lijn middels samenwerking tussen tenminste twee organisaties (consultatiebureaus, speelzalen, basisscholen, Bibliotheek) voor verschillende leeftijdsniveaus (baby, peuter, kleuter) tot stand gekomen. Dit vormt een stevige basis van de doorgaande leeslijn 0-18 jaar die tot stand is gebracht door het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen en waarvan BoekStart een belangrijke component is. Overdrachten van kinderopvangcentra naar kleutergroepen vinden plaats.

De ondersteuning van ouders in zowel vaardigheden als materialen in alle drie de leeftijdsperiodes is uniek zowel in Nederland als internationaal.

Het Ministerie van OCW vindt BoekStart/BoekenPret dermate belangrijk dat het voor een groot deel vanuit dit ministerie wordt bekostigd en/of vanuit gemeentelijk achterstandsbeleid of VVE.

BoekStart/Boekenpret wordt jaarlijks gemonitord. Onlangs is er een wetenschappelijk onderzoek naar BoekStart afgerond met positieve resultaten.

2. Onderbouwing

Probleem

Voorlezen is een belangrijke activiteit voor het stimuleren van de taalontwikkeling van kinderen, maar niet in alle gezinnen is voorlezen vanzelfsprekend. Hierdoor zijn de basistaalvaardigheden waarmee kinderen in het onderwijs starten, en de kansen die zij hierbinnen krijgen, niet voor alle kinderen gelijk. Afwezigheid van boeken in de thuisomgeving en de afwezigheid van een voorleescultuur heeft een nadelig effect op de taalontwikkeling van kinderen, ongeacht hun demografische achtergrond (Tamis-Lemonda, Cristofaro, Rodriguez, & Bornstein, 2006). Kinderen uit sociaaleconomisch achtergestelde gezinnen of kinderen met laagopgeleide ouders vormen echter wel een specifieke risicogroep; deze kinderen hebben vaker een thuisomgeving waarin relatief weinig kinderboeken aanwezig zijn en waarin relatief weinig wordt voorgelezen (Van Steensel, 2006; Duursma, 2011).

Verschillen in de geletterde (thuis)omgeving van kinderen zijn van invloed op hun onderwijskansen. Aan het begin van het formele onderwijs lopen kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status (SES) qua taal- en leesvaardigheid achter op hun leeftijdsgenootjes uit gezinnen met een gemiddelde of hoge SES (Dickinson & McCabe, 2001; Hart & Risley, 2003). Zij beginnen daardoor met een achterstand aan het basisonderwijs. Voor de taalprestaties bedragen de achterstanden ongeveer twee leerjaren (Schonewille, Klopogge & van der Leij, 2000).

De vroege leesprestaties hebben een voorspellende waarde voor het latere leven. De beginnende geletterdheid van kinderen aan het eind van groep 1 geeft een goede indicatie voor hun prestaties in groep 3, bij het aanvankelijk lezen (Stoep, 2008). Verschillen in schoolprestaties tussen kinderen uit lage en hoge sociaaleconomische milieus nemen gedurende de schoolloopbaan toe (Alexander, Entwisle, & Olson, 2007; Foster & Miller, 2003).

Ernst & spreiding

Nederlandse kinderen hebben over het algemeen een goede leesvaardigheid; in het laatste internationale leesvaardigheidsonderzoek (PIRLS) scoorden 10-jarige Nederlandse kinderen hoger dan het internationale gemiddelde. Wel hebben zij de afgelopen jaren terrein verloren ten opzichte van leeftijdsgenootjes in andere landen. Nederland behoort tot de weinige landen waar de leesprestaties sinds 2001 achteruit zijn gegaan. (Netten, Droop, Verhoeven, Meelissen, Drent, & Punter, 2012).

Hoewel de meeste Nederlandse kinderen over voldoende taal- en leesvaardigheid beschikken, geldt dit niet voor iedereen. Aan het einde van de basisschool wordt het beoogde taalniveau (referentieniveau 1F) door 8% van alle leerlingen niet behaald (College voor Toetsen en Examens, 2015). Op 15-jarige leeftijd heeft 13,8% grote moeite met het begrijpen van hun schoolboeken, omdat zij over een lage leesvaardigheid beschikken (Kordes, Bolsinova, Limpens, & Stolwijk, 2013).

Vooraf kinderen uit de lagere onderwijsniveaus slagen er niet altijd in het voor hun beoogde taalniveau te halen. Vmbo-leerlingen worden geacht op het eindexamen referentieniveau 2F te beheersen. Van de basisberoepsleerlingen haalt 9% dit niet, van de kaderberoepsleerlingen 19%, en van de gemengde leerweg- en theoretische leerwegleerlingen 13%. De leesvaardigheid van deze leerlingen lijkt op latere leeftijd zelfs nog verder terug te lopen; 36% van de mbo-2 leerlingen en 15% van de mbo-3 leerlingen voldoet niet (langer) aan taalreferentieniveau 2F (College voor Toetsen en Examens, 2015).

Kinderen die achterblijven in hun taal- en leesvaardigheid lopen het risico om op latere leeftijd 'laaggeletterd' te worden. Op dit moment kent Nederland 1,3 miljoen laaggeletterden. Daarvan is 65% autochtoon en 35% allochtoon. 43% van de Nederlandse laaggeletterden is werkloos of inactief (Buisman, Allen, Fouarge, Houtman, & van der Velden, 2013).

Gevolgen

In de moderne kennissamenleving is 80% van het werk gerelateerd aan lezen en schrijven. Er bestaat dan ook een sterk verband tussen een geringe leesvaardigheid en werkloosheid, lage lonen en beperkte carrièrekansen. Daarentegen zijn vaardige lezers juist vaker actief op de arbeidsmarkt, hebben ze een hoger inkomen, en maken ze gemakkelijker promotie op het werk (Buisman, Allen, Fouarge, Houtkoop & Van der Velden, 2013).

Lezen in de vrije tijd vergroot de kansen op een succesvolle loopbaan. Meisjes die op hun zestiende regelmatig een boek lezen, hebben op hun 33e 39% kans actief te zijn in een professionele of leidinggevende baan. Niet-lezende meisjes hebben slechts 25% kans om hetzelfde carrièreniveau te bereiken. Voor jongens liggen deze percentages met respectievelijk 58% en 48% iets dichterbij elkaar. Voor hen is het vrijetijdslezen dus minder bepalend voor hun carrière (University of Oxford, 2011).

Een voldoende leesvaardigheid is niet alleen goed voor het individu, maar ook voor de samenleving als geheel: het draagt bij aan de economische groei. Verschillen in de leesvaardigheid van volwassenen verklaren meer dan de helft (55%) van de verschillen in de lange termijn groei van het Bruto Nationaal Product. Een hooggeletterde bevolking is dus een welvarende bevolking (Buisman, Allen, Fouarge, Houtkoop & Van der Velden, 2013).

De relatie tussen laaggeletterdheid en gezondheid is negatief. Laaggeletterden vertonen vaker risicovol gedrag, zoals roken, drinken en vechten. Kinderen van laaggeletterde ouders lopen ook een grotere kans om daadwerkelijk minder gezond te zijn. De verklaring schuilt deels in de beperkte kennis van laaggeletterden over gezondheidskwesties. Voorlichtingsmateriaal in een meer toegankelijke schrijfstijl helpt hen, al verdwijnt de kloof met hooggeletterden niet (DeWalt & Hink, 2009; Buisman, Allen, Fouarge, Houtkoop & Van der Velden, 2013).

Oorzaken

Affiniteit met lezen wordt voor een groot gedeelte intergenerationeel overgedragen. Uit een inventarisatie van Stichting Lezen (Piek, in: Van den Berg & Middel, z.j.) blijkt dat hoe meer ouders voorlezen en hoe meer ze zelf lezen, des te groter de kans is dat hun kinderen gaan lezen. Leesbevorderende ouders maken de kans dat een kind een boekenliefhebber wordt bijna vijf keer zo groot (Stalpers, 2007). Op hun beurt geven de kinderen die vroeger een goede leesopvoeding hebben genoten als ouders zelf ook weer vaker het goede voorbeeld; de frequentie waarmee ouders voorlezen, hangt samen met de mate waarin zij vroeger zelf zijn voorgelezen (Stichting Lezen, 2015).

Laaggeletterde ouders kunnen niet of nauwelijks lezen, zijn daardoor minder gemotiveerd om te lezen en dragen dit gedrag over op hun kinderen. In lage SES-gezinnen/gezinnen met laagopgeleide ouders wordt doorgaans weinig voorgelezen (Leseman & van den Boom, 1999). Daarnaast zijn in deze gezinnen relatief weinig boeken aanwezig (Duursma, 2011; Notten, 2012) en wordt relatief weinig 'leesbegeleiding' gegeven, bijvoorbeeld door naast voor te lezen ook boeken cadeau te geven of door met kinderen te praten over boeken (Notten, 2012). Het belang van voorlezen wordt niet altijd genoeg onderkend; ten opzichte van middelbaar en hoogopgeleide ouders vinden laagopgeleide ouders samen lezen met hun kind minder vaak belangrijk, nuttig en betekenisvol (SMB/GfK, 2014).

Ook kinderen die van huis uit een andere taal spreken en Nederlands als tweede taal leren, hebben een minder gunstig leesklimaat. Ouders die vooral een orale traditie kennen, hebben minder boeken in huis en minder vaak een abonnement op de krant (Netten, 2014). Een Vlaams onderzoek naar het leesgedrag van Turkse, Marokkaanse en Italiaanse kinderen (Ramaut, in: Bon & Sanders, 2010) laat zien dat deze kinderen van huis uit over het algemeen weinig tot lezen gestimuleerd worden. Er zijn weinig boeken, er wordt niet veel van de Bibliotheek gebruikgemaakt en ouders lezen zelf niet vaak.

Beschermende factoren

Uit diverse onderzoeken blijkt dat vroege taalontwikkeling van groot belang is voor de geletterdheidontwikkeling van kinderen (Bohnen & Jansen, 2006). Kinderen die in hun vroege jaren zijn voorgelezen hebben daarmee een betere basis bij de start van de basisschool (Van den Steen, 2001); kinderen die al vroeg zijn voorgelezen scoren hoger op taal en dit effect is groter op langere termijn (Van den Berg, 2015). Een goede, vroege start met voorlezen is daarom cruciaal: kinderen die aan de basisschool beginnen met een taalachterstand lopen deze meestal niet meer in (Ledoux, Roeleveld, Driessen, Cuppen & Meijer, 2011; Scheele, 2010).

Van de peuters en kleuters die geregeld zijn voorgelezen heeft bijna 70 procent voldoende woordenschat om een goede start te kunnen maken op school. Van kinderen die niet zijn voorgelezen heeft slechts 30 procent voldoende woordenschat (Mol, 2010). De rol van ouders is buitengewoon belangrijk hierin en verdient meer nadruk; kinderen van ouders die veel lezen, voorlezen, praten over boeken en een rijk gevulde boekenkast hebben, lezen zelf meer, zijn leesvaardiger en schoppen het verder in het onderwijs en hun carrière (Notten, 2012). Het gezin is het startpunt van de lees- en literaire ontwikkeling van kinderen. Een voorleesroutine kan al vanaf de babyleeftijd in gang worden gezet. Kinderen wennen eraan dat het hanteren van boeken regelmatig

terugkomt en dat dit een plezierig moment is, waarop de ouder anders praat dan bijvoorbeeld tijdens de verzorging. Op deze routine wordt straks voortgebouwd als de ouders verhaaltjes gaan voorlezen. Zo wordt een basis gelegd voor plezier in boeken en (voor)lezen – een plezier waar kinderen veel profijt van kunnen hebben in de rest van hun leven. Baby's, peuters en kleuters die worden voorgelezen, groeien in vergelijking met leeftijdsgenootjes die niet worden voorgelezen uit tot betere lezers.

BoekStart maakt ouders bewuster van het belang van voorlezen en biedt hen de materialen en vaardigheden om met voorlezen aan de slag te gaan. De achterliggende gedachte van BoekStart/BoekenPret is dat (voor)lezen een positief effect heeft op de taalontwikkeling van kinderen en daarmee op hun latere schoolprestaties. Lager opgeleide ouders hebben meer ondersteuning en begeleiding nodig bij het voorleesproces en stimulering van de taalontwikkeling (Van den Berg, 2015). Door laagtaalvaardige ouders te begeleiden in het voorleesproces, ook via de kinderopvang, en hen het leesplezier te laten ontdekken, krijgen kinderen van deze groep ouders een positieve houding mee. Driemaal per jaar (gedurende peuter- en kleuterleeftijd) geven de concrete stappen in het Speelontdekboek Thuis laaggeletterde ouders houvast in het voorleesproces. Met de doelgroep is dit uitgetest en besproken. De Logeerbeer (gedurende een week logeert de Beer bij een kind. Beer kan alleen slapen als er voorgelezen is) helpt eveneens bij de routine: een verhaaltje voor het slapengaan. Kinderen komen zowel thuis als op de opvang intensief in contact met boeken en voorlezen. Door wekelijks een boekje mee naar huis te krijgen wordt een ritme, regelmaat, een routine aangeleerd. Kinderen kunnen met hun ouders spreken over hun keuze, zodat die betrokken worden bij de leesactiviteiten van hun kinderen. Naderhand wordt op het kindcentrum/de school gecheckt of er daadwerkelijk thuis is voorgelezen. Blijkt dat niet het geval dan gaat men met de ouders in gesprek.

Aan te pakken factoren

De basis van de ontwikkeling van jonge kinderen ligt in het gezin. Om die te bereiken ligt het voor de hand om de omringende plaatsen waar kinderen opgevoed en begeleid worden onder de loep te nemen.

-Professionals uit zowel de Bibliotheek als uit de kinderopvang/school worden toegerust middels speciale trainingen.

-Ouders worden geholpen met de verhaallijn in een prentenboek (introductie Centraal Prentenboek aan de ouders alvorens het mee naar huis te geven, samen met het Speelontdekboek).

-Middels voorbeeldgedrag ontdekken ouders het plezier in een praatje bij een plaatje (de angst dat ze niet kunnen lezen wordt weggenomen door te laten zien dat je bij een tekening ook kunt praten).

-Ouder-kindbijeenkomsten helpen ouders bij het kiezen van het juiste boek voor hun eigen kind.

-Kijkmomenten op de kindcentra/scholen tonen ouders het plezier dat kinderen aan voorlezen beleven en zijn een grote stimulans voor ouders om het zelf te gaan doen.

In de kindcentra/scholen worden voorleesroutines door de leidsters/leerkrachten ingezet.

Verantwoording

Jong geleerd is oud gedaan: dat spreekwoord gaat ook op voor het lezen. In de baby-, peuter- en kleuterjaren wordt de basis gelegd voor latere geletterdheid. Al vanaf de geboorte beginnen kinderen basale hypothesen over taal te ontwikkelen en deze te toetsen aan hun eigen ervaringen. Hoewel zij conventioneel pas na hun 6^e levensjaar leren lezen en schrijven, wordt de basis voor deze vaardigheden al voor hun 6^e levensjaar gelegd. De periode van 0 tot 6 wordt dan ook gezien als een periode van 'ontluikende geletterdheid'. Kinderen doen al in hun eerste levensjaren belangrijke linguïstische kennis op die nodig is voor conventioneel lezen en schrijven op latere leeftijd (Bus, 1995 In: van den Berg & A. Middel, z.j.).

De ontluikende geletterdheid van kinderen komt niet autonoom tot stand, maar in voortdurende interactie met volwassenen. Door de ondersteuning die meer ervaren taal- en schriftgebruikers bieden, komen kinderen vooruit. Vooral ouders hebben veel invloed op de ontluikende geletterdheid, met voorlezen als een van hun belangrijkste ondersteunende activiteiten. Kinderen van ouders die al op jonge leeftijd voorlezen, plukken hier de rest van hun leven de vruchten van. Dit komt doordat voorlezen bij uitstek een middel is om vanaf heel jonge leeftijd optimale talige input te realiseren. Voorlezen lokt verbale responsiviteit uit waarbij de ouder tegen het kind praat en reacties van het kind probeert uit te lokken. Uit onderzoek blijkt dat ouders tijdens het voorlezen complexere taal gebruiken dan bijvoorbeeld tijdens het verzorgen. Onder invloed van voorlezen komen kinderen al vroeg op voorsprong wat betreft de taalontwikkeling, en het is de verbale interactie rondom voorlezen die dit mogelijk maakt (Van den Berg, 2015). Het zogenaamde sneeuwbaaleffect verklaart waarom dit ook op lange termijn werkt (Raikes et al., 2006). Boekjes zijn een aanleiding om liedjes te zingen, verhaaltjes te vertellen en plaatjes te benoemen en van commentaar te voorzien. Daardoor raken kinderen al vroeg vertrouwd met complexe taal en neemt hun interesse in verhaaltjes, liedjes en rijmpjes toe. Zelfs de allersimpelste boekjes met nauwelijks tekst hebben dit effect.

Het meest concrete bewijs voor het belang van een vroege start met voorlezen is afkomstig uit het effectonderzoek naar BoekStart, uitgevoerd door Van den Berg (2015). Baby's die door hun ouders worden voorgelezen, lopen op een leeftijd van 15 maanden voor in hun taalontwikkeling en breiden die voorsprong vervolgens verder uit. (Voor)lezen heeft een cumulatief effect op de taalontwikkeling, zo toont ook onderzoek van Mol (2010) aan: naarmate kinderen ouder worden, wordt de frequentie waarmee zij vrij lezen een steeds betere voorspeller voor hun woordenschat en leesbegrip. Een vroege start met lezen zet een zogeheten 'positieve leesspiraal' in gang. Al jong beginnen met lezen zorgt ervoor dat kinderen hun taal- en leesvaardigheid vergroten, daardoor meer succesvolle ervaringen met lezen opdoen, weer meer gaan lezen, et cetera (Mol, 2010). Een lezend kind doet hierdoor op de lange termijn een grote voorsprong op ten opzichte van een niet-lezend kind. 10- tot 19-jarigen die op jonge leeftijd door hun ouders zijn voorgelezen, vinden lezen bijvoorbeeld plezieriger, lezen vaker zelf en lopen een minder diepe leesdip op in de puberteit (Stiftung Lesen, 2011).

Kinderen ontwikkelen zich vanaf de wieg, maar kinderen verschillen in de mate waarin zij thuis door hun ouders worden voorgelezen. Zij worden daarom niet in gelijke mate gestimuleerd bij de ontwikkeling van hun leesvaardigheden en -interesse. De kansen op

een optimale ontwikkeling variëren omdat niet alle ouders even stimulerend zijn voor de cognitieve ontwikkeling. Ouders zijn zich niet altijd bewust van de noodzaak van rijke verbale interactie vanaf het prilste begin. (Tamis-LeMonda, Cristofaro, Rodriguez, & Bornstein, 2006). BoekStart/BoekenPret beoogt hier verandering in aan te brengen door alle ouders van baby's via het consultatiebureau te informeren over het belang van een vroege start met voorlezen, en hen de materialen en vaardigheden aan te reiken die voor deze vroege start nodig zijn.

Allereerst draagt BoekStart/BoekenPret bij aan de materiële leesomgeving thuis. Ouders ontvangen het BoekStartkoffertje met diverse babyboekjes, en krijgen daarnaast een gratis lidmaatschap voor hun kind bij de Bibliotheek. Door de fysieke aanwezigheid van boeken in de omgeving van kinderen te vergroten neemt hun kennis van boeken toe en wordt hen de mogelijkheid geboden om te lezen (Stalpers, 2007). Wanneer ouders een rijk gevulde boekenkast hebben, doen hun kinderen het beter op school (Notten, 2012). Kinderen die opgroeien in huizen met veel boeken volgen gemiddeld 3 jaar langer onderwijs dan kinderen uit huizen zonder boeken, onafhankelijk van de opleiding, het beroep en de sociaaleconomische achtergrond van hun ouders. Vooral de kinderen uit laagopgeleide gezinnen zijn gebaat bij een goed boekenaanbod in huis; zij profiteren hier sterker van dan kinderen uit hoogopgeleide gezinnen. Het voordeel dat een groot boekenaanbod in huis biedt, is even groot als het hebben van hoogopgeleide ouders in plaats van ongeschoolde ouders (Evans, Kelley, Sikora, & Treiman, 2010).

BoekStart/BoekenPret biedt niet alleen (toegang tot) voorleesmateriaal, maar informeert ouders daarnaast ook over hoe zij kunnen voorlezen. Voor een optimale ontwikkeling van kinderen is het noodzakelijk dat ouders met hun kinderen activiteiten doen zoals voorlezen, rijmen en spelenderwijs letters leren. Bij het uitvoeren van dergelijke activiteiten, én in dagelijkse situaties, is de kwaliteit van de ouder-kindinteractie essentieel (Siraj-Blatchford 2009). Hierbij gaat het om gesprekjes met het kind, het kind zelf laten ontdekken, positieve ondersteuning bieden, structuur bieden et cetera. Basishouding is de mate van 'sensitieve responsiviteit' van ouders; het herkennen en erkennen van signalen en behoeften van het kind op zowel sociaal-emotioneel als cognitief vlak (Landry, 2008). Uit onderzoek van Tamis-Lemonda, Cristofaro, Rodriguez en Bornstein (2006) blijkt dat niet alleen de mate waarin kinderen toegang hebben tot boeken en de frequentie waarmee zij door hun ouders worden voorgelezen een unieke bijdrage leveren aan hun taalontwikkeling, maar ook de mate waarin er sprake is van responsiviteit tijdens de ouder-kindvoorleesinteracties.

Door modelgedrag te laten zien, ouders te laten oefenen met (interactief) voorlezen, ouders te begeleiden en feedback te geven in een laagdrempelige en vertrouwde omgeving werkt BoekenPret aan het vermeerderen van de ouderlijke sensitiviteit en het verhogen van de kwaliteit van de interacties tussen ouder en kind. De gebruikte methodes zoals kijkmomenten, voorbeeldgedrag, groepsbijeenkomsten, positieve feedback, filmpjes kijken, Speelontdekboeken met een stap voor stap uitleg per prentenboek, Tippenboekjes (met vertalingen) zijn gericht op positieve bekrachtiging van ouders die wat extra ondersteuning nodig hebben, zoals (sommige) laagopgeleide ouders.

Als het om voorlezen gaat, hecht BoekStart/BoekenPret veel waarde aan het voorlezen thuis. Voorlezen en intimiteit zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en in de gezinnen zelf kan daar vaak goed vorm aan gegeven worden. Alle kinderen profiteren in dezelfde mate van voorlezen. Het maakt niet uit hoe hoog het opleidingsniveau of de sociale

status van hun ouders is. Evenmin speelt de moedertaal die zij thuis spreken een rol (Bus, Van IJzendoorn, Pellegrini & Terpstra, 1994; National Early Literacy Panel, 2008). Bij huisbezoeken en/of groepsbijeenkomsten verwerven de ouders kennis en vaardigheden voor een meer optimale interactie met hun kind. Naast voorlezen thuis stimuleert BoekStart/BoekenPret ook het voorlezen in kinderopvangcentra. Een combinatie van centrumgerichte en gezinsgerichte ontwikkelingsstimulering heeft het meeste effect op de ontwikkeling van kinderen (Desforges & Abouchaar, 2003) en effecten blijven ook op lange termijn bestaan (Blok, Fukkink, Gebhardt, & Leseman, 2005). In de BoekStart/BoekenPret aanpak is het centra-gezin-centra model uitgewerkt. In dit model wordt gezinsgericht werken aan voorleesplezier gecombineerd met een centragerichte benadering.

Aan kinderen uit gezinnen met een literair klimaat wordt in zes jaar tijd al gauw 500 uur voorgelezen (Van den Berg, Middel, z.j.). Deze kinderen hebben positieve ervaringen opgedaan met het lezen; door het omgaan met boeken hebben ze daarbij de zin van het lezen ontdekt en weten ze al heel veel over het leesproces. Ze kunnen hun kennis over boekentaal en over verhaalstructuren inzetten bij het leren lezen. De kinderen hebben daarmee een belangrijke stap gemaakt in het proces van ontluikende geletterdheid en hebben een goede startpositie bij het leren lezen en schrijven in groep 3. Eén van de doelen van BoekStart/BoekenPret is dan ook dat kinderen in de periode van 0-6 jaar 500 (voor)leesuren opdoen (Bon & Sanders, 2004). Dit doel wordt behaald doordat behalve in de thuissituatie ook het boekenaanbod in de kindcentra wordt uitgebreid, en ook hier de aandacht voor voorlezen wordt vergroot. Waar het voorleesgedrag van ouders variabel is, wordt in de kinderopvang structureel minimaal 15 minuten per dag voorgelezen. Ook kinderen uit gezinnen waar niet of nauwelijks gelezen wordt, krijgen zo de kans om zich een positieve leesattitude eigen te maken en zich goed voor te bereiden op het leren lezen en schrijven op school.

Werkzame elementen

- Doorgaande lijn van 0-6 jaar (meerdere instellingen betrokken maar deelnemers ervaren geen onderbreking van het programma)
- Gestructureerde, routinematige, voorleessessies in thuisomgeving
- Gestructureerde, routinematige, voorleessessies in de kindcentra/scholen
- Rijke leesomgeving (collecties boeken thuis, eventueel geleend uit de Bibliotheek en collecties in de kindcentra/scholen)
- Centrum-gezin-centrum gerichte aanpak en ondersteuning
- Stap-voor-stapbegeleiding van ouders zonder (voor)leescultuur
- Duidelijke handreikingen voor ouders bij thuisactiviteiten (Tippenboekjes en Speelontdekboeken).
- Versterking van de rol van ouder
- Professionalisering van de pedagogisch werkers in de kindcentra/leerkrachten op school

3. Uitvoering

Type organisatie

BoekStart/BoekenPret wordt uitgevoerd in en door allerlei organisaties die met jonge kinderen werken, bijvoorbeeld kindcentra, consultatiebureaus, peuterspeelzalen, basisscholen en Bibliotheken.

Voor aanvang en implementatie van BoekStart/BoekenPret worden de professionals getraind.

Veel gemeentes zetten BoekenPret bijvoorbeeld in het kader van de Voor- en Vroegschoolse Educatie en het Onderwijskansenbeleid in. BoekStart in de kinderopvang wordt door veel gemeenten financieel ondersteund in aanvulling op de subsidie van OCW.

Opleiding en competenties

Educatief specialisten van de Bibliotheek zijn getraind in BoekStart en BoekenPret.

Leidsters kindcentra volgen de volgende cursussen:

- Interactief voorlezen in de kinderopvang (2 dagdelen)
 - Voorleescoördinator (1 persoon per locatie; 3 dagdelen)
 - Masterclasses ouderbetrokkenheid (2 dagdelen)
 - Nascholingsbijeenkomsten over bijvoorbeeld interactief voorlezen.
-

Kwaliteitsbewaking

BoekStart/BoekenPret valt onder beleidsregie van Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek in het kader van het landelijke leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen. De uitvoering van BoekStart/BoekenPret ligt deels bij Stichting Lezen/Koninklijke Bibliotheek en deels bij Rijnbrink. Stichting Lezen/Koninklijke Bibliotheek zijn verantwoordelijk voor innovatief beleid, materialen, ontwikkelen van trainingen, het bijhouden van de websites van BoekStart (een voor de professional, een voor de ouders), het organiseren van overleg van de provinciale BoekStartcoördinatoren, het betrekken van landelijke partnerorganisaties en de monitoring. Rijnbrink is verantwoordelijk voor het bijhouden van het onderdeel BoekStart/BoekenPret op de website van BoekStart en doorontwikkeling van materialen als Speelontdekboeken.

Door ontwikkeling van beleid, materialen en trainingen alsmede een communicatielijns op landelijk niveau, is en blijft de kwaliteit gewaarborgd; dit wordt ook bewerkstelligd door landelijke aansturing van de Bibliotheken via de BoekStartcoördinatoren. Via evaluaties en monitoring wordt de kwaliteit bewaakt en zo nodig bijgestuurd.

Randvoorwaarden

Bibliotheek en kindcentrum dragen het BoekStartkeurmerk.

Kindcentrum heeft:

- Aantrekkelijke en gevarieerde collectie
- Uitnodigende leesomgeving
- Voorleesplan (waarin activiteiten uitgevoerd worden i.s.m. Bibliotheek, o.a. Centraal Prentenboek met Speelontdekboek)
- Getrainde pedagogisch medewerkers in interactief voorlezen en leesbevordering
- invulling van ouderbetrokkenheid
- een leesbevorderingnetwerk

Implementatie

Een integrale implementatie van BoekStart/BoekenPret vraagt veel van een gemeente en van alle betrokken instellingen. Het belangrijkste deel wordt gevormd door een kick-off waarbij alle professionals zijn betrokken zodat de doorgaande lijn en het effect van het handelen van de eigen organisatie op de andere organisaties duidelijk wordt. Het keteneffect is essentieel. Samenwerkingsovereenkomsten worden vaak als afsluiting van een kick-off getekend.

Direct daarop volgen de trainingen van de professionals en het inrichten van de leesomgeving van de instellingen. Collecties moeten worden vervangen voor zover aanwezig en nieuwe boeken geregeld.

Overige onderdelen zoals de aanschaf van materialen en de realisering van organisatorische en personele randvoorwaarden moeten in gang worden gezet.

Op de website www.BoekStart.nl is de *Handleiding BoekStart-BoekenPret* te vinden. Op het menudeel BoekenPret zijn een voorbeeldbegroting en een voorbeeldbeschrijving uitvoering (in puntsgewijze stappen) opgenomen.

Op het deel van BoekStart zijn onder meer te vinden: een standaardaanvraagformulier BoekStart in de kinderopvang, een voorbeeldaanvraag BoekStart in de kinderopvang, een begrotingsformulier en financiële verantwoording BoekStart in de kinderopvang en een evaluatieformulier. Zie hiervoor BoekStart in de kinderopvang onder de afgeschermd link:

<http://www.boekstartpro.nl/bestelformulier/index/82b6c184-0cb9-eff4-f5ff-a86a99fc8924>

Kosten

Voor BoekStart in de kinderopvang is er per deelnemende locatie een subsidie van Kunst van Lezen (OCW) beschikbaar van € 2410. Dit wordt besteed aan presentatie kinderdagverblijf/peuterspeelzaal, de basiscollectie, scholing Bibliotheekpersoneel en pedagogisch medewerkers en lokale begeleiding. Er is een inspanningsverplichting voor de Bibliotheek om ook de gemeente of de instellingen een financiële bijdrage te laten leveren, zodat het aantal locaties verdubbeld kan worden. Er is een rekenmodel gemaakt

voor Bibliotheken om een goede financiële opzet te maken. Dit rekenmodel is tevens te vinden onder de bovengenoemde link.

BoekStart/BoekenPret wordt vaak ingezet als oudercomponent bij VVE programma's als Piramide, Startblokken en Kaleidoscoop.

Voorbeeldbegroting BoekStart/BoekenPret

Per gemeente zijn de cijfers van aantallen groepen en groepsgrootte verschillend.

Een beleidsplan met visie en uitgangspunten voor een integrale gemeente kan berekend worden op basis van onderstaand voorbeeld. De subsidie van Kunst van Lezen kan meegenomen worden ter bekostiging. Daarnaast worden subsidies in het kader van VVE beleid ingezet.

Onderstaand voorbeeldbegroting is op basis van tien peutergroepen (20 per groep) en 10 kleutergroepen(20 per groep).

Voorbeeldbegroting			
		1e jaar	structureel
Lokale coördinator Bibliotheek	2 upw	€ 2.800,00	€ 2.800,00
	schrijven werkplan en begroting	€ 240,00	
	alg. voorlichtingsavond voor alle betrokken partijen	€ 240,00	
Ouder-kindbijeenkomsten	10x1,5 uurx€35	€ 2.100,00	€ 2.100,00
centrale prentenboekcollectie elke titel 20-voud peuters	start met minimaal 6 titels per titel €300	€ 1.800,00	€ 300,00
bijbehorende Speelontdekboeken	200x €1,20	€ 240,00	€ 240,00
groepsontvangsten peuters	10x €70	€ 700,00	€ 700,00
Centrale prentenboeken kleuters elke titel 20-voud	start met minimaal 6 titels per titel €300	€ 1.800,00	€ 300,00
bijbehorende Speelontdekboeken	200x €1,20	€ 240,00	€ 240,00
groepsontvangsten kleuters	10x €35	€ 350,00	€ 350,00
Scholingen	Voorleescoördinator; kosten trainer	€ 1.500,00	
	Interactief Voorlezen; kosten trainer	€ 1.000,00	
	basismodule Boekenpret; kosten trainer	€ 500,00	
		€ 13.510,00	€ 7.030,00

4. Onderzoek naar praktijkervaringen

Onderzoek praktijkervaringen

In 2013 is een onderzoek naar de ervaringen met BoekenPret (Direct Research; M. Gaus) gehouden in opdracht van Biblioservice Gelderland (nu Rijnbrink).

Vragenlijsten (kwantitatief) en diepte-interviews (kwalitatief) zijn voorgelegd aan Bibliotheekmedewerkers, leidsters kindcentra en ouders.

Uitkomsten:

- Ouders en professionals waren over het algemeen tevreden over werkwijze en materialen
- Vormgeving (Speelontdekboeken) kan verbeterd. (Aanpassing in zomer 2015 gerealiseerd)
- Materialen(Speelontdekboeken) voor ouders soms te talig (aanpassing is in zomer 2015 gerealiseerd)
- Koppeling BoekStart is wenselijk (dit is in zomer 2015 gerealiseerd)
- website zou verbeterd kunnen worden, met name met informatie voor ouders (in de koppeling met de website BoekStart is hier ook een verbetering in gemaakt)
- websitedeel voor professionals wordt goed beoordeeld
- de Speelontdekboeken aanpassen; meer niveaus zowel voor kinderen als voor ouders

Het onderzoek naar het effect van het VVE aanbod van de Bibliotheek West- Achterhoek in opdracht van de gemeente laat positieve resultaten zien voor BoekStart- Boekenpret. Onderzocht is de voorleesomgeving, de voorleesfrequentie, de belangstelling van de kinderen voor de boeken en het voorleesgedrag van de pedagogisch medewerkers (Kasperkovitz, 2015).

Voor BoekStart is er de brochure *BoekStart in de kinderopvang. Ervaringen uit de praktijk*. Deze brochure beschrijft aan de hand van voorbeelden en verhalen uit Den Haag, Goes en Nijkerk hoe een structurele en nauwe samenwerking is ontstaan tussen de Bibliotheek, kinderopvang en gemeente. Hun praktijkervaringen vormen een bron van informatie en inspiratie voor andere Bibliotheken en kindcentra in Nederland.

5. Onderzoek naar de effectiviteit

Onderzoek in Nederland

- A. Van den Berg, H.E. (2015)
- B. Onderzoek naar de effecten van BoekStart op het voorleesgedrag van ouders en de taalontwikkeling van hun kinderen
- C. Het hoofddoel was te testen of ouders onder invloed van BoekStart meer gaan voorlezen, en of hierdoor de taalontwikkeling van kinderen wordt gestimuleerd. Ook werd onderzocht welke kinderen het meest van BoekStart profiteren, waarbij de veronderstelling was dat kinderen met een 'moeilijk' karakter vooral van BoekStart profiteren, omdat zij doorgaans minder verbale input krijgen.
Resultaten: De resultaten laten zien dat in de Boekstartconditie meer ouders vroeg gaan voorlezen dan in de controleconditie, dat ouders die meedoen met BoekStart kinderen hebben die hoger scoren op taal dan ouders in de controlegroep, dat de effecten sterker zijn op langere termijn, dat vooral temperamentvolle baby's profiteren en dat BoekStartouders vaker de Bibliotheek bezoeken. De opbrengsten vragen om verdere uitbouw en verduurzaming. Uit het onderzoek blijkt dat ouders die meedoen met BoekStart en hun baby al voordat deze acht maanden oud is voorlezen, kinderen hebben die hoger scoren op taal. Al met vijftien maanden zijn er positieve effecten op de woordenschat. Als de baby vaak huilt en snel geïrriteerd is stellen veel ouders

- A. Bos, J.P.M.J. (2002)
- B. Er is onderzoek uitgevoerd naar de effecten van BoekenPret op gezinnen die in 1997 en in 2000 deelnamen.
In het eerste deel is het effect van BoekenPret op de (voor)leesattitude, de materiële en sociale leesomgeving van het kind, de ouder-kindinteractie, het interactief voorlezen en de ontluikende geletterdheid van de baby's onderzocht. Er zijn bij 15 gezinnen, die in 2000 deelnamen aan BoekenPret, observaties uitgevoerd van de voorleesinteracties tussen moeder en kind en er zijn interviews afgenomen met de moeder. Deze gegevens werden voorafgaand aan BoekenPret, na ongeveer een half jaar werken met BoekenPret en ten slotte na afloop van het eerste BoekenPretjaar verzameld. In het tweede deel van het onderzoek werden de resultaten van deel 1 vergeleken met resultaten van BoekenPret in 1997. In 1997 is een aantal verbeteringen doorgevoerd in het programma. Doel van het tweede deel van het onderzoek was om na te gaan of er ook meer effecten bereikt werden. Tot slot werden de zeven BoekenPretmoeders uit 1997 opnieuw geïnterviewd in 2001. De BoekenPret kinderen waren toen ongeveer vier jaar oud.

C. *Resultaten:*

BoekenPret heeft een positief effect op de voorleesattitude van ouders, de materiële en sociale leesomgeving van het gezin, de ouder-kind interactie, het interactief voorlezen en de ontluikend geletterdheid van het kind.

De effecten op het 'literaire' gezinsklimaat en de 'geletterdheid' van baby's waren significant positief. Zowel de moeders als de BoekenPret wijkverpleegkundigen waren tevreden over de begeleiding. Het verschil in effect met een soortgelijk onderzoek uit 1997 bleek nergens significant. Ook de beleving van de moeders uit beide jaren verschilde niet van elkaar.

A. Osinga en Lub (1997)

- B. Osinga en Lub onderzochten de effecten van BoekenPret in Drenthe. Het onderzoek bestond uit een kwantitatief deel en een kwalitatief deel. Het kwantitatieve deel richt zich op de vraag in hoeverre baby's, peuters en kleuters de kinddoelen van BoekenPret hebben gehaald. Ook is gekeken naar de leesattitude van ouders en de leesbeleving van de kinderen. Het kwalitatieve deel heeft voornamelijk betrekking op de participatie en de waardering van BoekenPret door ouders, peuterleidsters en leerkrachten. Tenslotte is gekeken naar het effect van deelname aan eerdere onderdelen van BoekenPret op onder andere de leesbeleving van het kind en op de leescultuur en het interactief voorleesgedrag van de ouder. 153 kinderen en hun ouders zijn bij het onderzoek betrokken: 11 baby's, 72 peuters en 70 kleuters

C. *Resultaten:*

De kinddoelen die door BoekenPret gesteld worden, worden zowel voor baby's, peuters als kleuters grotendeels gehaald.

Deelname aan BoekenPret heeft een positieve invloed op het voorleesgedrag van de ouders. De deelnemende ouders gebruiken gaandeweg meer strategieën bij het voorlezen. Hoe langer een kind meedoet aan BoekenPret, hoe meer strategieën de ouders gebruiken. Met betrekking tot het totaal van strategieën voor, tijdens en na het voorlezen is een significant verschil (significantieniveau van < 0.1) gevonden tussen kleuters die wel of niet aan eerdere onderdelen van BoekenPret hebben deelgenomen.

De attitude ten aanzien van lezen van ouders die aan eerdere BoekenPret-projecten hebben deelgenomen blijkt positiever te zijn. Op het totaal van attitude t.a.v. lezen wordt significant hoger gescoord ($p=0.04$) door de ouders die eerder hebben deelgenomen aan het programma. Deze totaalscore behelst zowel de affectieve als instrumentele attitude t.a.v. lezen.

6. Aangehaalde literatuur

- Alexander, K. L., Entwisle, D. R., & Olson, L. S. (2007). Lasting consequences of the summer learning gap. *American Sociological Review*, 72, 167-180
- Berg, I. van den, & Middel, A. (z.j.). *Voorlezen, gewoon omdat het leuk is! Basisboek BoekenPret*. Utrecht: Sardes & Stichting Lezen.
- Van den Berg H. (19 mei 2015). *From BookStart to BookSmart: about the importance of an early start with parent-child reading* (Dissertatie. Education and Child Studies, Social and Behavioural Sciences, Leiden University). Leiden: Mostert & Van Onderen.
Promotor(en) en Copromotor(en): Prof. dr. A.G. Bus, Prof. dr. D.H. Schram.
- Blok, H., Fukkink, R.G., Gebhardt, E.C., & Leseman, P.P.M. (2005). The relevance of delivery mode and other programme characteristics for the effectiveness of early childhood intervention. *International Journal of Behavioral Development*, 29 (1), 35-47.
- Bohenn, E., & Jansen, F. (2006) Laaggeletterde ouders - kinderen van 0 tot 4 consultatiebureaus (www.basisvaardigheden.nl).
- Bon, I., & Sanders, T. (2011). *Handleiding BoekenPret 0-2 jaar*. Alkmaar: Buro Extern.
- Bon, I., & Sanders, T. (2007). *Handleiding BoekenPret 2-4 jaar*. Alkmaar: Buro Extern.
- Bon, I., & Sanders, T. (2010). *Handleiding BoekenPret 4-6 jaar*. Alkmaar: Buro Extern.
- Bos, J.P.M.J. (2002). *BoekenPret opgegroeid? Een effect- en evaluatieonderzoek van BoekenPret Tilburg in 2000, het verschil met BoekenPret 1997 en de BoekenPretgezinnen van 1997 anno 2000*. Nijmegen: KUN.
- Bus, A.G., IJzendoorn, M.H. van, Pellegrini, A.D., & Terpstra, W. (1994). Een meta-analyse naar intergenerationele overdracht van geletterdheid. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 10 (3), 157-175.
- Buisman, M., Allen, J., Fouarge, D., Houtkoop, W., & Velden, R. van der (2013). *PIAAC; kernvaardigheden voor werk en leven*. Maastricht: Universiteit Maastricht.
- College voor Toetsen en Examens (2015). *Rapportage referentieniveaus taal en rekenen 2014-2015*. Utrecht: CvTE.
- Desforges, C., & Abouchar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievements and adjustment: A literature review*. Londen: DfES.
- DeWalt, D., & Hink, A. (2009). Health Literacy and Child Health Outcome. *Pediatrics*, 124 (3), S265-S274.
- Dickinson, D. K., & McCabe, A. (2001). Bringing it all together: The multiple origins, skills, and environmental supports of early literacy. *Learning Disabilities Research & Practice*, 16, 186-202.
- Duursma, E. van, Augustyn, M., & Zuckerman, B. (2008). Reading aloud to children: the evidence. *Archives of Disease in Childhood*, 93, 554-557.

- Duursma, E. (2011). Voorlezen in gezinnen in Nederland. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Evans, M.D.R., Kelley, J., Sikora, J., & Treiman, D.J. (2010). Family scholarly culture and educational success: Books and schooling in 27 nations. *Research in Social Stratification and Mobility*, 28 (2), 171-197.
- Foster, W.A., & Miller, M. (2007). Development of the literacy achievement gap: A longitudinal study of kindergarten through third grade. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 38, 173-181.
- Fukkink, R., Veen, A., & Gelderen, A. van (2005). *De Taallijn VVE in de praktijk. Inhoudsanalyse van de materialen en een veldstudie met interviews en observaties*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Gaus, M., (2013). Evaluatieonderzoek BoekenPret. z.pl., Direct Research.
- Hart, B., & Risley, T. (2003). The early catastrophe: The 30 million word gap. *American Educator*, 27, 4-9.
- Inspectie van het Onderwijs (2009). *Onderwijsverslag 2008/2009*. Den Haag: Deltahage bv.
- Kasperkovitz beleidsonderzoek en advies (2015). *Een monitoring-onderzoek naar de effecten van het VVE-aanbod van de bibliotheek*.
- Kelly, Y., Sacker, A., Del Bono, E., Francesconi, M., & Marmot, M. (2011). What role for the home learning environment and parenting in reducing the socioeconomic gradient in child development? Findings from the Millenium Cohort Study. *Arch Dis Child*, 96, 8320837.
- Kunst van Lezen (2011). *BoekStart: een strategisch verhaal*. Den Haag/Amsterdam: KB/Stichting Lezen.
- Kunst van Lezen (2013). *BoekStart in de kinderopvang: ervaringen uit de praktijk*. Den Haag/Amsterdam: KB/Stichting Lezen.
- Kunst van Lezen (2015). *BoekStart-BoekenPret*. Den Haag/Amsterdam: KB/Stichting Lezen.
- Kordes, J., Bolsinova, M., Limpens, G., & Stolwijk, R. (2013). *Resultaten PISA-2012*. Arnhem: Cito.
- Ledoux, G., Roeleveld, J., Driessen, C., Cuppen, J., & Meijer, J. (2011). *Prestaties en loopbanen van doelgroep leerlingen in het onderwijsachterstandenbeleid*. Amsterdam/Nijmegen: Kohnstamm Instituut/ITS.
- Lesemann, P., & Boom, D. van den (1999). Effects of quantity and quality of home proximal processes on Dutch, Surinamese-Dutch and Turkish-Dutch pre-schoolers' cognitive development. *Infant and Child development*, 8, 19-38.
- Lierop, H. van. (1990). *Ik heb het wel in jouw stem gehoord; over de rol van het gezin in de literaire socialisatie van kinderen*. Delft: Oberon.
- Mol, S. (2010). *To read or not to read*. Leiden: Moster & Van Onderen.

- National Early Literacy Panel (2008). *Developing Early Literacy: Report of the National early literacy panel*. Washington: National Institute for Literacy.
- Notten, N. (2012). *Over ouders en leesopvoeding*. Delft: Eburon.
- Netten, A., Droop, M., Verhoeven, L., Meelissen, M., Drent, M., & Putter, R. (2012). *PIRLS- en TIMSS-2011*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Netten, A. (2014). *Reading literacy achievement in the primary grades: The role of sociocultural and linguistic diversity*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Osinga, A., & Lub, I. (1997). *Interactief voorlezen. effecten van het leesbevorderingsproject BoekenPret op het voorleesgedrag van ouders*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Osinga, A., & Lub, I. (1998). Voorleesplezier is groot. De effecten van BoekenPret in Drenthe onderzocht. In: Toon, januari 1998.
- Rodriguez, E., Tamis-LeMonda, C., Spellmann, M., Pan, B., Raikes, H., Lugo-Gil, J., & Luze, G. (2009). The formative role of home literacy experiences across the first three years of life in children from low income families. *Journal of applied developmental psychology*, 30, 677-694.
- Scheele, A.F. (2010). *Home language and mono- and bilingual children's emergent academic language; a longitudinal study of Dutch, Moroccan-Dutch, and Turkish-Dutch 3-6 year olds*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Schonewille, B., Kloprogge, J., & Leij, A. van der (2000). *Kaleidoscoop en Piramide. Samenvattend evaluatierapport*. Alkmaar: Buro Extern.
- Siraj-Blatchford, I., & Woodhead, M., eds. (2009). *Effective Early Childhood Programmes. Early Childhood in Focus (4)*. Milton Keynes: Open University.
- Stalpers, C. (2007). *Het verhaal achter de lezer*. Delft: Eburon.
- Stoep, J. (2008). Beginnende geletterdheid; geen vanzelfsprekendheid. *Levende Talen Tijdschrift*, 9 (4), 17-23.
- Steen, L. van den (2001). Ontluikende geletterdheid en voorlezen bij jonge kinderen. In: bundel 14 Veertiende Conferentie Het Schoolvak Nederlands, 383-390.
- Steensel, R. van (2006). Relations between socio-cultural factors, the home literacy environment and children's literacy development in the first years of primary education. *Journal of Research in Reading*, 29 (4), 367-382.
- Stichting Lezen (2015). *Wie stoeit met het boek? Verschillen in de leesopvoeding van vaders en moeders*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- SMB/GfK (2014). Boekenbranche meting 28: Themameting ouders. Ongepubliceerde resultaten.
- Stiftung Lesen (2011). *Vorlese-Studie 2011: Die Bedeutung des Vorlesens für die Entwicklung von Kindern Repräsentative Befragung von 10- bis 19-Jährigen*. Mainz: Stiftung Lesen.

Tamis-LeMonda, C.S., Cristafaro, T., Rodriguez, E., & Bornstein, M.H. (2006). Early Language Development. In: L. Balter & C.S. Tamis-LeMonda (Eds.). *Child Psychology: A Handbook of Contemporary Issues*. New York: Psychology Press.

University of Oxford. (2011, May 9). Reading at 16 linked to better job prospects. *ScienceDaily*. Retrieved July 29, 2016 from www.sciencedaily.com/releases/2011/05/110504150539.htmwww.Leesmonitor.nu

<http://bestellijst.boekstart.nl/wp-content/uploads/2014/01/Broch-BS-in-de-kov.-Ervaringen-uit-de-praktijk.pdf>

Wade, B., & Moore, M. (2000). A sure start with books

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Kenniscentrum Sport, Vilans, het Trimbos Instituut en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

